

§ 29. Падзенне Заходняй Рымскай імперыі

?! 1. Калі быў заснаваны Рым? **2.** Як на працягу стагоддзяў змянялася кіраванне Рымскай дзяржавай? **3.** Каго грэкі называлі варварамі?

У IV—V стст. найвялікшая дзяржава антычнасці — Рымская імперыя — перажывала глыбокі крызіс. Што падарвала асновы некалі самай магутнай і ўплывовай з усіх імперый? Што ў большай ступені спрыяла яе аслабленню і гібелі: унутраныя праблемы ці напады варвараў?

1. Крызіс гаспадаркі і кіравання ў Рымскай імперыі. Захапіўшы вялізныя тэрыторыі Міжземнамор'я, Рымская імперыя дасягнула піка сваёй магутнасці. Рымскія грамадзяне становіліся ўсё багацейшымі. Асновай іх дабрабыту былі падаткі, якія паступалі з заваяваных тэрыторый, а таксама праца мільёнаў рабоў. Рабаўладальнікі ўвесь час мелі патрэбу ў новых працаўніках. Таму войны не спыняліся, але яны не заўсёды прыносілі дастатковую колькасць рабоў.

Праца рабоў была малаэфектыўнай. Яны часта ламалі інструменты, каб не працаваць. За рабамі заўсёды сачылі наглядачы і прымушалі іх працаваць.

Рымскі пісьменнік Калумела лічыў, што «рабы прыносяць палям найвялікшую шкоду. Яны пасвяць жывёлу дрэнна, кепска аруць зямлю. Яны не клапацяцца пра тое, каб насенне дало багаты ўраджай. Яны і самі крадуць збожжа і ад іншых зладзеяў дрэнна яго зберагаюць».

Чаму рабы не былі зацікаўлены працаваць добрасумленна?

Многія мелкія землеўладальнікі разараліся. Страціўшы сваю зямлю, яны арандавалі невялікія ўчасткі ў буйных землеўладальнікаў. За гэта гаспадары зямлі атрымлівалі плату і частку ўраджаю. Такіх арандатараў называлі **калонамі**. Працавалі яны лепш, чым рабы. З часам калонам забаранілі пакідаць свае ўчасткі і пераходзіць да іншага гаспадара. Так яны аказаліся замацаванымі да зямлі.

▲ Распад Рымскай імперыі

- ☑ Назавіце тэрыторыі і краіны, якія ўвайшлі ў склад Заходняй Рымскай імперыі і Усходняй Рымскай імперыі.

Неабходнасць весці войны патрабавала вялікіх расходаў на армію. Таму ўлады ўвесь час павялічвалі падаткі. У адказ расла незадаволенасць насельніцтва ўладай імператараў.

Багатыя і распешчаныя рымляне не хацелі служыць у арміі. У легіёны прыйшлося набіраць наёмнікаў. У рымскай ар-

міі становілася ўсё больш атрадаў з варвараў. Яны служылі толькі за грошы і не былі зацікаўлены па-сапраўднаму абараняць краіну.

2. Падзел Рымскай імперыі на Заходнюю і Усходнюю. На працягу доўгага часу тэрыторыя Рымскай імперыі павялічвалася. Але з часам Рым перастаў захопліваць новыя землі. Ён з цяжкасцю ўтрымліваў заваяваныя тэрыторыі.

Як вы думаеце, пра што сведчыць той факт, што за апошнія 70 гадоў існавання Заходняй Рымскай імперыі на троне змянілася 19 імператараў?

У III ст. пад націскам варварскіх народаў імперыя насілу здолела выстаяць. Аднак напады працягваліся. У IV—V стст. рымская армія была не такой моцнай,

як раней. Усё часцей да ўлады ў Рыме прыходзілі слабыя імператары. Яны праводзілі час у забавах, але мала цікавіліся патрэбамі арміі і краіны. Армія ўмешвалася ў прызначэнне новых імператараў. Гэта зноў прывяло да зацяжных грамадзянскіх войнаў і паслаблення імперыі.

Імператар Феадосій паспрабаваў змяніць кіраванне краінай. Ён падзяліў імперыю паміж двума сваімі сынамі. Феадосій лічыў, што гэта дапаможа лепш абараняць яе межы. У 395 г. адбыўся падзел Рымскай імперыі на дзве часткі — **Заходнюю і Усходнюю**. Горад *Канстанцінопаль* стаў сталіцай Усходняй Рымскай імперыі.

3. Рым і варвары. Самым небяспечным сапернікам Рыма ў той час была адна з груп плямёнаў варвараў — германцы. Яны нападалі на землі імперыі і рабавалі іх. У той жа час германцы нярэдка паступалі на службу ў рымскую армію як наёмнікі. А потым вераломна захоплівалі частку тэрыторыі і рассяляліся на землях імперыі. Набегі становіліся ўсё больш разбуральнымі.

Адно з плямёнаў германцаў — *готы* — некалькі разоў урывалася ў Італію і рабавала краіну. У 410 г. армія готаў пад кіраўніцтвам *Аларыха* рушыла на Рым. Горад быў захоп-

с.317–319

Бітва рымлян з варварамі. ►
Старажытнарымскі рэльеф

лены амаль без бітвы. На працягу трох дзён заваёўнікі рабавалі горад. У гараджан яны адабралі ўсё, што маглі вынесці.

Гэта падзея стала пераломнай у гісторыі Рымскай імперыі. Стала зразумела, што рымляне ўжо не могуць стрымаць нашэсця варвараў. З Рыма з'язджалі гараджане, каб пасяліцца ў больш бяспечных месцах.

Сучаснік тых падзей пісаў: «Мой голас сціх, калі я пачуў, што заваяваны горад, якому скаралася ўся зямля! Патух светач свету».

Чаму захоп Рыма готамі выклікаў паніку ў рымскім свеце?

Следам за германцамі ў Еўропу ўварваліся азіяцкія плямёны *гунаў* на чале з Атылай. Яны знішчалі і рымлян, і варвараў. Толькі аб'яднанымі намаганнямі германцаў і рымлян нашэсце гунаў было спынена.

4. Гібель Заходняй Рымскай імперыі.

У 455 г. Рым быў захоплены яшчэ адным германскім племенем — *вандаламі*. Вандалы забілі і захапілі ў рабства мноства гараджан. Два тыдні яны планамерна рабавалі горад і яго жыхароў. З храмаў забралі ўсе каштоўныя рэчы. Нават пазалочаныя дахі рымскіх храмаў былі сарваны.

У якім значэнні сёння ўжываецца тэрмін «вандалізм»?

Рым не змог акрыяць пасля гэтых нападаў. У 476 г. правадыр аднаго з германскіх плямёнаў скінуў апошняга рымскага імператара *Ромула Аўгуста*. Заходняя Рымская імперыя спыніла сваё існаванне. Сімвалы імператарскай улады — пурпуровы плашч і дыядэма — былі адпраўлены ва Усходнюю Рымскую імперыю.

ПАДВЯДЗЁМ ВЫНІКІ

♦ Да V ст. улада рымскіх імператараў аслабла. Наёмная армія не магла абараніць краіну. ♦ Імперыя была падзелена на Заходнюю і Усходнюю часткі. ♦ Варвары пачалі захопліваць землі імперыі. Рым быў разрабаваны спачатку готамі, а затым вандаламі. ♦ У 476 г. Заходняя Рымская імперыя пала. Усходняя Рымская імперыя праіснавала яшчэ тысячу гадоў.

- ? 1. Дакажыце, што гаспадарка ў Рымскай імперыі перажывала крызіс. Чаму стала выгадна выкарыстоўваць працу калонаў? 2. Якія прычыны прывялі да аслаблення рымскай арміі? 3. Калі і на якія часткі падзялілася Рымская імперыя? Чаму гэта адбылося? 4. Назавіце прычыны гібелі Заходняй Рымскай імперыі. 5. Палічыце, колькі гадоў прайшло ад легендарнага заснавання Рыма да падзення Заходняй Рымскай імперыі.

Абагульненне да раздзела «Старажытны Рым»

Вы пазнаёміліся са старажытным грэка-рымскім светам і яго культурай.

Нават, чытаючы гэтыя радкі, углядаючыся ў літары, з якіх складаюцца словы, кожны з нас дакранецца да подзвігу безыменных стваральнікаў алфавіту.

У рымлян еўрапейцы навучыліся будаваць гарады, узводзіць масты і крапасныя збудаванні, пракладаць дарогі і водаправоды. Рым даў прыклады рэспубліканскага парадку жыцця і кіравання. Быў сфарміраваны вобраз сапраўднага грамадзяніна — патрыёта, які разумна спалучае правы і абавязкі.

У Рымскай імперыі ўзнікла хрысціянства, былі закладзены асновы будучага росквіту еўрапейскай культуры. У той жа час не трэба забываць, што магутнасць Рыма і яго дасягненні шмат у чым засноўваліся на працы самай бяспраўнай і прыгнечанай часткі насельніцтва — рабоў. Яны не раз узнімалі паўстанні, якія ўскалыхвалі Рымскую дзяржаву. Але менавіта ў Старажытным Рыме закладзены нормы права, на якія абапіраюцца законы ў краінах сучаснай Еўропы.

Практычны занятак

I. Работа са стужкай часу.

Начарціце стужку часу. Адзначце на ёй падзеі, пералічаныя ў заданнях. Выканайце разлікі.

1. Палічыце, колькі гадоў назад быў заснаваны Рым.

2. Колькі гадоў прайшло ад абвяшчэння рэспублікі да захопу ўлады Юліем Цэзарам?

3. Вызначыце, што адбылося раней і наколькі: прыняцце законаў Салона ці Законаў XII табліц.

4. Устаноўце храналагічную паслядоўнасць падзей: а) кіраванне Актавіяна Аўгуста; б) выгнанне з Рыма апошняга цара; в) узяцце Рыма готамі; г) рэформы братаў Гракхаў; д) гібель Карфагена.

II. Растлумачце прычыны і наступствы найважнейшых падзей у гісторыі Старажытнага Рыма: Пунічных войнаў; паўстання Спартака; прыняцця хрысціянства; падзення Заходняй Рымскай імперыі.

III. Класіфікацыя паняццяў.

Размяркуйце тэрміны і паняцці ў адпаведных слупках табліцы, запоўніўшы яе ў сшытку. Растлумачце значэнне тых з іх, якія належаць да гісторыі Рыма.

Калізей, Мусеён, консулы, поліс, гладыятары, фаланга, мецэнат, хрысціянства, Калос Радоскі, форум, дэмакратыя, Алімпійскія гульні, Пантэон, патрыцыі, метраполія, эліны, дыктатар, перыэкі, плебеі, алігархія, акропаль, стратэг, рэспубліка, Парфенон, вета, карыятыды, тэатр, калоны, элінізм, ілоты, сенат, тэрмы, каланізацыя, агара, плебеі, варвары.

IV. Творчыя заданні.

Выканайце адно з заданняў на выбар.

1. Стварыце крыжаванку па адной з тэм: «Рым у перыяд рэспублікі», «Культура Старажытнага Рыма».

2. Аформіце насценную газету «А вы ведалі, што...?». Змясціце цікавыя факты з гісторыі Старажытнага Рыма.

